

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserte) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr., — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 26. avgusta 1892.

Politiški oddelek.

Slovaki.

Navadno se mi pečamo v svojih člankih samo z zadevami totranske državne polovice. Danes pa vendar hočemo narediti izjemo, in spregovoriti nekoliko o zadevah na Ogerskem. Izmej vseh ogerskih narodnostij seveda nas v prvi vrsti zanima osoda zatiranih Slovanov, pred vsem Slovakov.

Na Ogerskem živi blizu tri milijone Slovakov, ki s prastarih časov bivajo na Ogerskem. Slovaki so že prebivali v tej deželi, ko še ni bilo Madjarov v Evropo. Slovaki ne stanujejo razstreseni, temveč skupno v veliki množini, ali vzlic temu nimajo nobenega zastopnika v parlamentu. Od kar velja sedanja ustava, še ni bil voljen noben Slovak v državni zbor. To je seveda težko umljivo človeku, ki ne pozna ogerskih razmer. Sprva so Slovaki postavljali svoje kandidate, ki so pa vselej propali, sedaj se pa ne spuščajo več v volilno borbo. Ko bi volitve se pravično vršile, prišlo bi v ogerski državni zbor 50 do 60 slovaških poslancev.

Na Ogerskem se pri volitvah vrše vselej velike sleparije in nasilstva. V malem vidimo podobne dogodke v Istri, ali reči moramo, da le v malem. V Istri še nobena vlada ni na tak način podpirala Lahov, kakor madjarska svoje kandidate. Hud pritisk smo imeli v Avstriji pod Auerspergovo vlado, ali se nikakor ne da primerjati s pritiskom madjarske vlade proti nemadjarskim narodnostim pri volitvah. Posebno se deluje z denarjem, katerega vladni stranki nikdar ne zmanjka. Od kod prihaja ta denar, ni težko uganiti. Zapisniki volilcev se vselej jako pristranski sestavijo. Vsake pritožbe proti nepravilni sestavi zapisnikov so na Ogerskem zastoj. Če vse to ne pomaga, pa pomaga volilna komisija in žandarmerijska sila. Slovaške volilce so že večkrat s silo odganjali. V turčanski županiji je pa nekoč volilna komisija proglasila izvoljenega vladnega kandidata, ki je imel več kot deset-

krat manj glasov nego opozicijski. Če po vrhu še pomislimo, da so volilni okraji jako umetno Madjarom v prid razdeljeni, potem se pač ni več čuditi, če Slovaki nimajo nobenega veselja več hoditi na volišče.

Na Ogerskem imajo narodnostni zakon v varstvo družih narodnostij, ki se pa ne izpolnjuje. Ta narodnostni zakon je pa semtertja jako pomanjkljiv. Mej drugim proglašja madjarščino za državni jezik in govori, da je na Ogerskem le jeden „ogerski narod“, pa več narodnostij, katerim je zagotovljena enakopravnost. Ta enakopravnost pa nareja baš ta zakon naravnost iluzorično, ker član 1. določa, da velja le za uradno rabo v deželi navadnih jezikov, v kolikor to ne škoduje jedinstvi dežele, praktični zmožnosti vladanja in uprave, ter točnemu pravosodju. S tem zakonom samim so vrata madjarskemu uradovanju na stežaj odprte. Mej Slovaki se tudi že le madjarski uraduje, sploh pa vse na Ogerskem meri na to, da iz vseh narodnostij polagoma zares naredi le jeden narod. Da se to še ni zgodilo, je pripisovati le uporni sili nemadjarskih narodnostij. V pomadjarjenje jim služijo vsa mogoča sredstva.

Znano je že čitateljem „Novic“, da so pod krinko človekoljubnosti Madjari slovaške sirote s silo odvajali v madjarske kraje, kjer so se na državne stroške vzgajale in potujčevale. To pa ni bilo dovolj uspešno in je seveda vse prepočasi šlo. Mnogo slovaških otrok pa na ta način ne morejo potujčiti, ker niso sirote, da bi država imela pravico skrbeti samo za njih odgojo. Zaradi tega so pa osnovali po vseh nemadjarskih krajih na Ogerskem otroška zabavišča, v katera morajo pošiljati otroke od tretjega leta. V teh zabaviščih madjarske učiteljice vzgojuje in potujčujejo otroke. Po mnenji Madjarov se s tem še nič ne krati enakopravnost nemadjarskih narodnostij.

Jako jasno določuje narodnostni zakon, da država ima za vsako narodnost preskrbeti potrebnih šol, da se v svojem jeziku izobrazijo do tiste stopinje, ko se začne akademično izobraževanje. Vzlic tej jako jasni določbi se pa ne osnuje nobena slovaška srednja šola. Da celo

na nobeni srednji šoli se niti ne uči slovaški jezik in slovstvo.

Slovaki so imeli tri gimnazije, katero so bili osnovali na svoje stroške. Vlada si je prizadevala najti kak povod, da te šole odpravi. Ko drugzega povoda ni našla, je 1874. preiskavši šolske prostore, jih ukazala zapreti, ker so prostori prevlažni. Ubogi Slovaki seveda niso mogli nakrat napraviti novih šolskih poslopij, katera bi tudi po madjarskem mnenju zadostovala vsem sanitetnim zahtevam. Sedaj Slovaki nabirajo, da osnujejo novo gimnazijo, seveda če jim mogočni gospodje v Budimpešti dovolijo. Ravno tako so Slovake Madjari pripravili ob učiteljsko semenišče. Sedaj dobivajo Slovaki uradnike, učitelje in duhovnike, ki še o slovaški slovnici pojma nimajo. Pošiljajo se jim duhovniki, ki še slovaški propovedovati ne znajo. Slovaški dijaki se tudi sami ne smejo učiti slovaščine. Zadnja leta jih je bilo več izključenih iz gimnazij in duhovnih semenišč, ker so se seznanjali s slovaškim slovstvom.

„Slovaško Matico“ je vlada razpustila in si prisvojila njeno premoženje nad 100.000 gld., potem njeno poslopje, vredno 30.000 gld., potem lep muzej in biblioteko. Muzej in biblioteko so prepeljali v Budimpešto, kjer so knjige že razjedle miši. Iz drugzega premoženja se pa podpirajo kulturna društva, ki imajo podobne smotre, kakor nemški „Schulverein.“ Tako se sedaj s slovaškim denarjem podpira potujčenje slovaške dece.

Sedaj so v Turčanskem sv. Martinu Slovaki sezidali svoj narodni dom, v katerem bodo imeli muzej, biblioteko i. t. d. Vlada že jim dela ovire. Gostilnice v tej hiši neče dovoliti.

Položaj slovaških rodoljubov je težaven. Vsakega takoj proglasé za panslavista, državni nevarnega človeka in ga povsod zasledujejo. Slovak, če se zaveda svoje narodnosti, ne vspeva v državni službi. Nič bolje se jim ne godi v cerkveni službi. Od vseh boljših mest so Slovaki kar izključeni. Dolgo vrsto let mora slovaški rodoljub kaplanovati in nazadnje mu morda dado kako slabo župnijo kje v kacih hribih. Žalostno ali resnično je, da cerkvena oblastva na Ogerskem kaj pridno podpirajo madjarizacijo. Pri tacih razmerah je naravno, da Slovani ne moremo biti zadovoljni z dualizmom, temveč moramo delati na to, da se dualizem v Avstriji zameni s tako vredbo, ki bode bolj zadovoljevala vse avstroogerske narode. To delati moramo že iz pravega avstrijskega domoljubja, ker država je le tista močna, v kateri so vsi narodi zadovoljni in srečni.

Politični pregled.

Odbor za prvi katoliški shod je nam doposlal resolucije, katere se bodo shodu predložile. Ker so preobširne, jih v našem listu ne moremo priobčiti svojim čitateljem. Opazili smo pa, da se v njih semtertja malo premalo naglašajo naše narodne potrebe. Slovenci ne smemo nikdar pozabiti, da je pri nas narodnost še v veliko večji nevarnosti, nego pa vera. Tako se nam dozdeva, da premalo naglašajo resolucija o srednjih šolah potrebo slovenskih srednjih šol na Primorskem,

Koroškem in Štajerskem. Tudi bi bilo umestno, da se name-ravana katoliška gimnazija ne osnuje v Ljubljani, ampak v kaki drugi kronovini, kjer je naša narodnost bolj v nevarnosti. S tem bi taka šola največ koristila v verskem in narodnem oziru. Čudno se pa nam zdi, da se je v resoluciji za visoke šole slovenskega vseučilišča pozabilo, dočim se priporoča podpiranje katoliškega vseučilišča v Solnogradu. Za slovensko vseučilišče so se poganjali od nekdanji naši najboljši možje, in kdor se drži starega programa, ne more te želje pustiti v nemar. Tudi na shodu slovenskih poslancev se je izreklo, za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Za solnograško vseučilišče se ni lahko ogrevati. To vseučilišče bode pač v prvi vrsti koristilo le Nemcem. Slovenci smo le preužnjen narod, da bi mogli podpirati nemške zavode. Bati se pa tudi moramo, da na vseučilišču v Solnogradu ne bode vel za nas Slovence prijazen duh. Ta bojazen je popolnoma opravičena, kajti mej nemškimi katoličani se je začel pojavljati Slovanom neprijazen nemškonaroden duh, kar se je že dobro čutilo na katoliškem shodu v Linci, kakor mej drugim posnemamo iz strogo katoliškega „Čeha“. Sicer so pa Nemci že toliko imoviti, da sami osnujejo tako vseučilišče, če se bode pri njih prava potreba pokazala. Slovenske stolice so pač le za Slovence vabljiva obljuba. Pa še nekaj drugzega je. Bode se pa res doseglo kaj posebnega s tem vseučiliščem. Mi dvomimo. Zakonodaja o vseučiliščih v Avstriji pripada državnemu zboru. Če bodo v zboru imeli večino liberalci, bodo že gledali, da se novemu zasebnemu vseučilišču pravice tako om-je, da ga tisti ne bodo lahko obiskovali, kateri žele stopiti v javne službe. Če pa imamo v državnem zboru odločno katoliško konservativno večino, se pa dajo državna vseučilišča postaviti bolj na versko podlago, s čimer bi bilo veliko več pridobljenega. V drugih resolucijah je pa mnogo dobrega zrna. Posebno resolucija o kmetijstvu obsega marsikaj, kar je želeti, da se kmalu vresniči in ne ostane le na papirji, kakor so žal skoro vsi sklepi nekdanje kmetijske enquete.

Delegaciji se baje snideta dné 5. oktobra. Deželni zbori bodo pa zborovali baje drugi mesec. Vlada menda ni mislila več letos sklicati deželnih zborov, ali so to konservativci odločno zahtevali in se je udala.

Hrvaška. — Veselega s Hrvatskega je malo povedati. Pri občinskih volitvah v Zagrebu je zmagala (madjaronska) stranka. V novem mestnem zboru je 25 vladnih pristašev in le 15 opozicijonalcev. Pri volitvah se je pokazalo, da mnogo volilcev ni zanesljivih. Posebno so pa židje vsi volili vladne kandidate.

Čehi in Nemci. — Po nemških listih je velik krik proti Čehom. V Pragi je neki blazen Čeh streljal na nemško družino, ki je nemški govorila in v Jiglavu na Moravskem je pa bil pretep mej Čehi in Nemci. V Jiglavu so bili menda poboja največ Nemci sami vzrok. Prišlo je v Jiglovo neko češko društvo iz Brna in to je razkačilo Nemce, ki bi radi, da bi Jiglava na veke veljala za nemško mesto. Začela se je že zaradi teh obžalovanj vrednih dogodkov sodnijska preiskava sicer ne samo proti Čehom, temveč tudi proti nekaterim Nemcem, ki bode že resnico spravila na dan. Nemški listi že kličejo po vojaški sili, da bi se za Češko za namestnika imenoval kak general. Označljivo je pa, da za Moravsko pa ne zahtevajo vojaškega namestnika, ko se je pretep vršil vendar na moravski zemlji. Seveda boje se, da bi general tudi nemškim kričačem ne pristregel peruti.

Dalmacija. — Dalmatinska narodna stranka je razposlala po deželi neki manifest, v katerem dokazuje, da so se le Biankini in tovariši izneverili staremu programu, ne pa narodni klub. V starem programu govori se o Hrvatih in Srbih v Dalmaciji, dočim Biankinijeva stranka v Dalmaciji pozna samo Hrvate, prav tako kakor Madjari na Ogerskem vidijo samo Madjare.